

wereldgeschiedenis geschreven van een inval in België, van een duikbootenoorlog, van nog zooveel meer.

Het recht is gestruikeld en gevallen; gevallen en vertreden. Maar is voor Duitschland de historie zijn gericht — de Rechter der gansche aarde heeft niet voor 't laatst de vier-schaar gespannen om de zonden der natiën thuis te zoeken. En — wie staat, zie toe, dat hij niet valle.

* * *

„Nederland!” zoo mogen we zingen met een variant op De Clercq's Lied van Trouw: „vrijste grond beneden des hemels rijk gewelf; bloeiwonder, zonnerijk des vreden . . . wonderland! Bewaard in het vuur.

Ondanks de zonden, die klommen ten hemel.

U past bij den val van het groote volk een lang en diep stilzwijgen.

En als ge aanziet *uw* kinderen — de bede van den Oranjeprins:

Ontferm U, o God! over dit arme volk!

A. L. v. H.

Maarschalk von Hindenburg.

De leeraren aan het gymnasium te Glogau hadden de cijfers vast te stellen voor de leerlingen der verschillende klassen. En het rapport voor den jongen Paul was aan de beurt.

Paul van Hindenburg — men keek elkander aan. 't Was een sympathieke, opgewekte jongen; daar ging niets af.

Toch fronsten de leeraren de wenkbrauwen, en de strenge rector zei: „Hij praat te veel; de jongen is babbeltuchtig.”

Paul was in geen een vak een hoogvlieger; neen, hij beloofde niet veel voor de toekomst.

„Paul,” zei de rector, „wat wil je eigenlijk worden?”

„Officier, rector.”

De rector haalde de schouders op. Officier? Terwijl hij een brekebeen was in de wiskunde? Dat werd niets!

„Wat blief? Paul een brekebeen in de wiskunde? Er stak een der grootste wiskundigen in van Europa!”

Hij heeft in dezen oorlog Oostelijk Pruisen gered, Galicië verlost, Polen veroverd, de Russen met kracht achter hun tweede verdedigingslinie teruggeworpen — dat alles heeft Hindenburg gedaan: mathematisch, volgens de regelen der wiskunde, in een schitterende combinatie van taktiek en strategie.

In het jaar 1863 was hij aan het gymnasium, en drie jaar later stond hij in den helschen kogelregen van Sadowa. Een kogel schramde zijn helm en de dood ging rakelings langs hem heen.

Als tweede luitenant maakte hij in 1870 den bloedigen stormloop op St. Privat (bij Metz) mede. De Pruisen bleven de overwinnaars, maar het hart des konings was bewogen om de zware offers, die waren gebracht.

De dag van St. Privat was een warme Augustusdag geweest. De schaduwen van den avond vielen; soldaten der lazarethen schreden zwiingend over het slagveld om de gewonden weg te dragen.

Zij kwamen bij het bataljon, waartoe Von Hindenburg behoorde. Al de officieren waren gevallen, was er verteld, en zij vonden de officieren: dood, den degen in de hand, gevallen aan het hoofd hunner troepen.

„Oskar, die daar is ook dood!” zei de man van het lazareth, die voor in de draagbaar ging, even omkijkend naar zijn achterman.

„We moeten 't onderzoeken,” zei hij, „'t kan een schijn-doodde zijn.”

Hij bukte zich tot den luitenant, en ontblootte diens borst.

„Hij leeft nog, August, ik voel het hart nog kloppen.”

Toen legden ze hem op de draagbaar.

Het was Hindenburg.

De oorlog was geëindigd. Keizer Wilhelm I sprak het gedenkwaardige woord: „Mijn rijk zal een rijk des vredes zijn!” en het was een rijk des vredes.

De jaren snelden heen. Hindenburg diende onder drie Keizers; zijn haren begonnen te vergrijsen, en in 1911 brak de lang verwachte, sombere dag aan, dat hij buiten dienst werd gesteld. De wet eischte het. En met weemoed en droefheid in het hart, legde hij de betrekking neer, die hem zoo lief was geworden.

Daar kwam het jaar 1914. De ultimatus rolden als donderslagen door Europa.

Hindenburg sprong overeind; zijn uur had geslagen.

Doch hij vergiste zich. Er kwam geen aanstelling; de Keizer en Moltke hadden hem vergeten. Generaal Kluck was de gevierde held, en rukte in ijlmarschen, dwars door België, op naar Noord-Frankrijk, naar Parijs.

Toen klonk een angstgeschrei van de Oostelijke grenzen. Het waren de Russen, de Kozakken, die de Oostmarken waren binnengevallen. Honderd jaren geleden waren ze als de bevrijders gekomen; nu kwamen ze met den knoet. Het oostelijk deel van Pruisen werd overstroemd door de Russen; de zwakke Duitsche strijdmachten, werden teruggeworpen, en de Kozakken zwermden reeds voor de oude kroningsstad Koningsbergen.

De Russen bedreven gruwelijke barbaarscheden. Bij honderdduizenden vluchte het volk. En de angstkreet klonk tot in het Duitsche hoofdkwartier: „O Keizer, help ons!”

Hindenburgs uur had geslagen! Hij ontving een telegram: „Benoemd tot opperbevelhebber in Oostelijk Pruisen.”

Hij woonde te Hannover; daar kwam het telegram aan. En twee uur later stond de extra-trein reeds gereed, om hem naar het Oosten te brengen. Voor een chef van den generalen staf was tevens gezorgd; het was Ludendorff.

De grijsaard was ineens weer jong geworden. In den trein ontwierp hij reeds een veldtochtplan, en van elk station, waar halt werd gehouden, seinde hij zijn orders.

Het is eenige dagen later; de zon daalt ter kimme. Het is de 26ste Augustus. Hindenburg staat met zijn staf bij een stuk geschoten molen. Daar, in de verte glinsteren, in het licht der avondzon, de wateren der verraderlijke Massoerische Meren.

Om die meren was vroeger veel te doen geweest. Men had de Hollanders willen roepen, om die plassen droog te leggen ten bate van den landbouw, doch Hindenburg had er zich steeds met hand en tand tegen verzet.

Hindenburg werpt een langen blik over het landschap, dat hij zich tot slagveld heeft uitgekozen.

„Morgen zullen wij vechten!” zegt hij kortaf.

Negentien keeren heeft hij in dezen omtrek, bij de groote manoeuvres, een spiegelgevecht meegemaakt tegen een veronderstelden Russischen inval. Nu zal de kamp in bitteren ernst worden overgestreden.

Drie dagen duurt de strijd. De Russen vechten als leeuwen, maar de Pruisen omklemmen hen als met ijzeren schroeven. En den vierden dag kommandeert Hindenburg het voorwaarts over de geheele linie.

De kring van vuur en staal wordt nauw, en in dien vreeselijken kring bevindt zich het Russische leger. Het slaat op de vlucht; de storm der paniek jaagt het uiteen; elk verband wordt verbroken.

De Pruisen nemen 90.000 krijgsgevangenen en al het vijandelijk geschut. De rest van den vijand wordt verpletterd onder het vuur van het zware Pruisische vesting-geschut, dat Hindenburg naar het slagveld heeft laten slepen, of wordt in de Massoerische Meren gedrongen.

In die vreeselijke Meren verdwijnen de bataljons, de regimenten; en de stervensnik van die duizenden scheurt de lucht — o, 't is vreeselijk!

Zoo daalt de nacht. Dan wordt het stil. Het is de dood — het einde der vlucht . . .

De overwinning werd door een veldgodsdienstoefening gevierd. En de veldprediker nam den tekst: „De Heere is mijn Sterkte en Psalm; want Hij is mij tot heil geweest.”

Hindenburg had voor een drievoudige taak gestaan: de verbinding van het Zuiderleger met het Noorderleger te verrijden, en beide legers voorts afzonderlijk te slaan. Twee deelen der taak waren nu vervuld, en toen hij veertien dagen later het Noorderleger onder generaal Rennenkampf versloeg, was de drievoudige taak met een overweldigende kracht uitgevoerd.

Zoo was Hindenburg ineens de populairste man van Duitsland geworden. En wat waren de Duitschers bezorgd voor zijn gezondheid! Ze hadden tot hun schrik gehoord, dat hij aan galsteen leed, en van heinde en ver kwamen raadgevingen, hoe men de galsteen moet aanpakken, om er radicaal van genezen te worden! Hij wist geen raad met al die recepten. Zijn adjudant nam een groote waschmand, om ze op te bergen; en de waschmand raakte vol, met een kop er op! En het vermakelijkste was, dat Hindenburg nooit aan galsteen had geleden!

Hij is een veldheer zonder wedergade geweest in dezen oorlog. Hindenburgs veldheerstalent en de schitterende toewijding zijner troepen hebben de Russische stoomwals overwonnen.

Het genie vonkte in zijn brein. Hij was de man der snelle concentratie, die in een forschen stormloop den vijand met geweldige kracht in zijn zwakste zijde wist te treffen. Hij was de man met den breeden blik; de man der combinaties, die het einddoel onverwikt in 't oog hield, en als een onoverwonnen en onovertroffen veldheer scheidt hij uit den oorlog.

Hij zocht zichzelf niet; hij verhief zich niet op zijn daden, toen zijn ster luistervol oprees boven de bloedige slagvelden. Hij verklaarde, dat God genadiglijk de overwinning had geschonken, en gaf Hem de eer.

Eén ding heeft hem bekommerd. Hij vreesde, dat zijn volk het gebed naliet; hij geloofde, dat een knielend volk een onoverwinnelijk volk is.

Op hem zelf paste het Deutsche lied:

„Wie is een man?
Die bidden kan,
En God den Heer vertrouwt!”

Toen de slag aan de Marne geslagen was, moet hij, de veldheer met den verzienden strategischen blik, reeds hebben ingezien, dat de oorlog verloren was, maar hij gehoorzaamde als een soldaat, en ging, zonder om te zien, het pad, dat de plicht hem voorschreef. En toen Amerika en het bolsjewisme Duitsland besprongen, stond hij vast in het noodweer, onwrikbaar, in al zijn heldengrootheid, een ridder zonder vrees of blaam.

Hij is nooit grooter geweest dan in de bange revolutiedagen van het jaar 1918, toen het Deutsche gebouw schudde op zijn fundamenten, de keizer met den kroonprins de wijk namen naar Nederland, en de vijanden als jachthonden kwamen aansnellen, om het Deutsche leger te vernietigen.

Het geschiedde niet. Als een rots in de branding — zoo stond daar de grijze held, een toonbeeld van Deutsche trouw . . .

Deze ééne man, die in de bangste ure zijns levens zich, als David bij Ziklag, sterkte in zijn God, hield de demoralisatie tegen, en in gesloten gelederen, met vasten tred, voerde hij zijn regimenten, die hij zoo dikwijls ter overwinning had gevoerd, veilig over den Duitschen Rijn.

Er waren eerepoorten opgericht, en het volk riep de dappere verdedigers van het Westfront het welkom toe. Maar er was geen vreugde, want de hand des Heeren rust bitter zwaar op het Deutsche volk. Het volk weende, toen het zijn mannen terugontving, en die mannen weenden ook, en het oog van Hindenburg stond droevig, alsof hij treurde over den dood van een eerstgeborene.

Nu is de vrede geteekend. En Hindenburg heeft zijn taak volbracht. Voor eenige dagen heeft hij nog een schrijven gericht aan maarschalk Foch, waarin hij zich, zonder

voorbehoud, ter beschikking stelt der Entente, in de plaats van zijn keizerlijken meester.

En nu zal hij heengaan; het is zijn laatste dag als opperbevelhebber. Morgen zal hij Kolberg, zijn hoofdkwartier, verlaten, om zich geheel terug te trekken uit 's werelds gewoel.

Het is de 2^e Juli — deze dag zal den Kolbergers onvergetelijk blijven.

Het heeft de laatste dagen gestortregend en gestormd, maar nu is de zon tusschen de wolken doorgebroken, en de zee baadt zich in het gouden licht.

Dicht bij het strand staat het kasteel, waar Hindenburg vertoeft. En vele duizenden hebben zich naar het kasteel begeven, om afscheid van hem te nemen.

Uit de verte klinkt het geroffel der trom; het is, alsof zij met floers is omhangen.

Het geroffel wordt sterker. De troep komt in zicht, en als Hindenburg op het bordes naar voren treedt, schijnt het, alsof de glans der overwinningen nog éénmaal over dezen troep heenschittert.

De troep nadert met dreunenden tred en slaande trom — de glorierijke dagen van Hohenstein en Warschau rijzen op boven het droeve heden.

Doch het is slechts voor een oogenblik — ach, 't is een droevig afscheid! En met een bewogen hart, de smart op het edele gelaat geteekend, staat daar Duitschlands grootste veldheer.

Is er dan geen troost meer voor het Deutsche volk? Zijn de hemelsche fonteinen voor altijd gesloten voor dit arme volk? Zijn de hemelsche lichten voor altijd gebluscht?

Hoor! daar heft de kapel aan het onsterfelijke Lutherlied: „Een vaste Burg is onze God!”

En die duizenden stemmen mee in met dezen psalm des vertrouwens.

Daar staat Hindenburg. Hij ontbloot eerbiedig het hoofd; het is zijn lied — hij zal het fluisteren op zijn sterfbed. Want hij heeft het ervaren in de dagen van den voorspoed, maar nog meer in de dagen van den tegenspoed, dat God een vaste Burg is voor allen, die op Hem vertrouwen.

Het lied is gezongen. Een diepe stilte volgt. En die stilte is welsprekender dan de welsprekendste toespraak.

Nu spreekt God tot de harten.

Luister, o volk! Nu zegt Hij, die niet liegen kan: „Een oogenblik is er in Zijn toorn, maar een leven in Zijn goedgunstigheid; des avonds vernacht het geweest, maar des morgens is er gejuich.”

De menigte neemt afscheid van den geliefden veldheer; het ziet hem waarschijnlijk nimmer weer.

„Leve de maarschalk! Hoera!”

Dat is het afscheid. Er zijn tranen in die stemmen — ach, het is een droevig afscheid! Het is het lijdende, zuchtende volk van Duitschland, dat hier te Kolberg afscheid neemt van zijn opperbevelhebber.

Had het afscheid niet anders kunnen zijn?

O zwijg, Duitsch hart! De gangen des Heeren zijn in het heiligdom, en na dezen zult gij het verstaan!

De schaduwen vallen; de zon is ondergegaan. En het is avond.

Des avonds vernacht het geweest. En nu is het avond. En Germania beweent haar millioenen dooden en haar vernietigde welvaart.

Maar des morgens is er gejuich, zegt de Psalmddichter.

Gewis, zoo is het voor allen, die op den Heere vertrouwen. Doch kan dit van het Deutsche volk gezegd worden? Zal het licht er voor nog dagen na dezen groote duisternis? Wachter, wat is er van den nacht?

Hindenburg is naar binnen gegaan. Zijn soldaten hebben hem den laatsten tap-toe gebracht. Nu is hij alleen. Zijn heldenarm zal zijn volk niet meer aanvoeren in den donder van den slag. Het is voorbij; gebroken ligt het Deutsche zwaard. Maar nochtans zal dit trouwe, sterke hart zijn volk niet vergeten. Hij vouwt de handen; hij bidt voor zijn volk.

En dat is Hindenburgs afscheid.

L. P.